

KURASHNING RIVOJLANISH TARIXI

Xomudjonova Feruza Komiljon qizi

Jismoniy madaniyat kafedra mudiri dotsent

Fayzullayev Nurbek Ziyod ògli

Shahrisabz Davlat Instituti talabasi

Annotatsiya: Kurash kelib chiqish tarixi va zamonaviy sport kurashning asosiy qoidalarining turli xil yevropa davlatlaridagi òrni. Kurash ajdodlarimiz turmush tarzining bir qismi bòlganidan dalolat beruvchi tarixiy topilmalar.

Kalit sòzlar: Kurashning xalqaro maydondagi òrni, yevropa davlatlaridagi kurash turlari ,milliy kurashning kelib chiqish tarixi, keyingi yillarda òzbek kurashiga bòlgan e'tibor , belbògli kurash, xalqaro kurash assotsiatsiyasi

Zamonaviy sport kurashining asosiy qoidalari XVIII asr oxiri — XIX asr boshlarida Yevropaning bir necha mamlakatlarida ishlab chiqildi. 1912-yil Xalqaro havaskorlar kurash federatsiyasi (FILA) tuzildi (hozir unga 144 mamlakat, O'zbekiston 1993-yildan a'zo). Xalqaro maydonda sport kurashining yunon-rum kurashi, erkin kurash, dzyudo, sambo va boshqa turlari keng tarqalgan. Keyingi yillarda o'zbek kurashi ham alohida kurash turi sifatida dunyo miqyosida tan olina boshlandi. Kurash insonni kuchli, epchil, chidamli va irodali qilib tarbiyalash vositalaridan biri hisoblanadi. Shifokorlar nazorati ostida 12 yoshdan kurash bilan shug'ullanishga ruxsat etiladi. Kurash azaldan o'zbek turmush tarzining uzviy qismi bo'lganligini arxeologik topilmalar, tarixiy qo'lyozmalar tasdiqlaydi. Qadimgi Baqtriya (O'zbekiston janubi) hududidan topilgan jez davriga oid silindrsimon sopol idishda ikki polvon va ulardan biri ikkinchisini chalayotgani tasvirlangan. Shu davrga mansub boshqa arxeologik topilmada esa polvonlarning Kurash usullarini namoyish qilayotgani aks ettirilgan. Bu noyob topilmalar miloddan 1,5 ming yil ilgari ham kurash ajdodlarimiz turmush tarzining bir qismi bo'lganidan dalolat beradi. Yunon yozuvchisi Klavdiy Elian (II-III asr) va boshqa tarixiy shaxslarning yozishicha, shu hududda umr kechirgan sak qabilasi qizlari o'zlariga kuyovni yigitlar bilan kurashib tanlaganlar. Keyinchalik qizlar kuyovni shart qo'yish yo'li bilan aniqlashgan va bu shartda kurash musobaqasi bo'lgan. Bunga o'zbek xalq qahramonlik dostoni — „Alpomish“dagi Barchin shartlarini misol qilib ko'rsatish mumkin. Ulardan biri ikki kurashuvchining biri o'z raqibining belbog'idan ushlab o'ziga tortadi, shu bilan birga o'z raqibidan qutulishning chorasini qidiradi...". Bu ta'rif zamonaviy Kurash qoidalariga yaqindir. Shuningdek, Mahmud Koshg'ariyning „Devonu lug'otit turk“, Alisher Navoiyning „Hamsa“, „Holoti Pahlavon Muhammad“, Zayniddin Vosifiyning „Badoye' ul-vaqoye“, Husayn Voiz Koshifiyning „Futuvvatnomai sultoniy“, Zahiriddin

Muhammad Boburning „Boburnoma“ asarida kurash haqida qimmatli ma'lumotlar bor. IX-XVI asrlarda kurash xalq o'rtasida keng ommalashgan. Shu davrda Pahlavon Mahmud, Sodiq polvon kabilar kurash dovrug'ini oshirishgan. Xitoyning qadimiy „Tan-shu“ qo'lyozmasida Farg'ova vodiysida to'ylar, sayllar kurash musobaqalarisiz o'tmasligi yozilgan. Ahmad Polvon, Xo'ja polvon va shu kabilar kurashning ana shu turida shuhrat qozonishgan (19-asr oxiri — 20-asr boshi). Chorizm istilosi va sho'rolar davrida o'zbek milliy kurashini xalq turmush tarzidan sun'iy ravishda siqib chiqarishgan.

Avloddan avlodga meros bõlib õtib kelayotgan sport õyinlari , ayniqsa , miiliy kurash kòp asrlik va boy tarixga ega . Kurash ilk marotaba Yunonistonda keng tarqalgan bõlib , qadimgi olimpiya õyinlarida õzining õrniga ega bõlgan. Shuningdek , kurashni turli xil kòrinishda turli xil davlatlarda uchratishimiz bular Gretsiya , Italiya , Yaponiya , Turkiya , Afg'oniston kabilarda. Yevropa davlatlarida esa u yunonrim kurashi deb atalgan. Uning kelib chiqish davrlariga e'tibor beradigan bõlsak , XVIII asrning oxiri --- XIX asr boshlarida chet el davlatlarining bir nechtasida ishlaab chiqilgan. Qadimgi Sug'diyona markazi bõlgan Samarqandda Nayròz bayramlarida turli xil tomoshalar kòrsatilgan , ular orasida albatta , milliy kurashlar ham namoyish etilgan. U yoqda xalq hofizlari, dorbozlar , raqqoslar , asosan , yoshlari ulug' qariyalar esa hakamlik vazifasini bajarib yoshlarni haqqoniy kurashishga õrgatishgan. Shu kabi tomoshalar mobaynida yosh qizlar va xotinlar kurashish maydoniga. Albatta , biz õzbeklar õz tariximizni milliy kurashimizsiz tasavvur qila olmaymiz. Kurash -bu belgilangan qoidaga muvofiq ikki sportchining yakkama-yakka olishuvi sport turidir. U birinchi bõlib Yunonistonda keng tarqaladi va keyinchalik Gruziya , Armaniston , Òzbekiston kabi davlatlarda keng tarqaladi. Eng birinchi bõlib 1912 -yilda havaskorlar federatsiyasi tuzildi. Kurash har qanday insonni epchil , kuchli, chidamli qilib tarbiyalaydi va insonni ham jismoniy ham ruhan tarbiya etadi. Kurash haqida ma'lumotlarni hatto Qadimgi Baqtriya tarixidan ham topishimiz mumkin. Bundan kurinib turibdiki, kurash qadimda ham õz õrniga ega bõlib kòpchilik tomonidan ulkan qiziqishlarga sabab bõlganligi sir emas. Milliy õzbek kurashiga ham mustaqillikka erishganimizdan sòng , unga alohida e'tibor qaratilib, mutasaddilar tomonidan kurashni õqitish bõyicha maxsus metodlar va dasturlar ishlab chiqildi , hatto maxsus qòmita , tashkilotlar ta'sis etildi. Trenerlar ham kurashchilar bilan sitqidildan shug'ullanib , ularga kurashning bor sir -u asrorlarini õrgatishga harakat qila boshlashdi. Ularga sport turi bõyicha nazariy hamda amaliy darslar bilan boyitildi. Kurashchining umumiy tayyorgarlik mashqlari ham tekshirilib , ularga kerakli maslahatlar , ular yòl qòygan xatolar ham alohida trenerlar bilan birga õrganildi. Shu õrinda ta'kiblab õtishimiz joizki , kurashning naqadar kòhna tarixga ega ekanligini isbotlovchi ba'zi dalillarga tayanadigan bõlsak , bular qadimiy gòrlarning devorlardagi ikki jangchi õrtasidagi jang ya'ni kurashish , undan tashqari , ularning jangchi quollarida qolgan qoldiqlardir.

Xulosa qilib aytadigan bòlsam , bizni òzbek ekanligimizni , madaniyatimizni anglatib turadigan sport turlariga milliy kurashga alohida e'tibor qaratilib , dunyo miqyosiga olib chiqilmoqda. Albatta , bularning bari òz-òzidan bòlyotgani yòq , kurashning kòhna tarixi kòplab mutaxassislar tomonidan òrganilib , sportchilarga yetkazilib borilmoqda. Nega biz milliy kurashimizga bee'tibor bòla olmaymiz? Negaki, kurash faqatgina Òrta Osiyo bòylab emas aksincha , butun yer yuzi bòylab òzining òrni ega sport turlaridan biri hisoblanadi. Shuning uchun uni kòhna an'analarga sodiqlik bilan davom ettirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O. Toshmurodov " Milliy kurashning nazariy asoslari" Òquv uslubiy qòllanma , 2017
2. T. S . Usmonxòjayev " Sport va harakatli òyinlar " , 2018
3. F. Kerimov , N. A .Tastanov " Yunon - rim kurashi " Òquv uslubiy qòllanma , 2018
4. M. Sh. Abdullayev , M. S. Olimov "Yengil atletika va uni òqitish metodikasi " , 2020.